

CSETÉÉK!

TALÁLKOZÁS, EGYÜTT ALKOTÁS ÉS BÚCSÚ CSETE GYÖRGY ÉPÍTÉSztől

(Szenti Tibor összeállítása)

Emlékeztető, esszé jellegű, szubjektív számadást írok a két család: Csetéék és Szeniték kapcsolatáról, sok archív dokumentumfotóval, évszámokkal, ahol ezek napi pontossággal már feledésbe mentek, vagy nem találtam róluk vitathatatlan följegyzést, ott legalább az évet igyekeztem minél körültekintőbben behatárolni. Ezzel kívánom a nagyszerű házaspárhoz fűződő emlékeinket megőrizni, amely számukra bizonyosan morzsányi volt, de nekünk életre szóló ajándék!

Nil nocere! — „Nem ártani” — senkinek. Írás közben ez a Hippokratész-i orvosi eskü fontos kijelentése vezérelt.

Ismerkedés és a kezdeti kapcsolatok építése

Mártélyon, a Szalay Ferenc festőművész tulajdonát képező, legendás Késmárki Imre-féle szélmalom árnyékában, az 1980-as évek első felében találkoztunk feleségemmel együtt, **Csete György** építésmérnök és **Csete Ildikó** textilművész házaspárral, a malomházban. Kedves barátainkkal jártunk ide: Fejér Csabával, dr. Varga Katalin radiológussal, dr. Kószó Péter gyermekorvossal, a későbbi kiváló országgyűlési képviselőnkkel, majd alpolgármesterünkkel, a „Malomzene” rendezvényein Császár Angéla színművésznővel és sok más kiválósággal. Olyan volt ez a társaság, mint egy nagy család.

Az egyik Malomzene meghívottjai a szélmalom bejárata előtt, sok idős és fiatal művésszel, vendéggel, rokonnal, a környékben lakó tanyai emberekkel, az 1990-es években.

Csetéék kezdetben a városi művésztelepen voltak beutalt alkotók. Egyre sűrűbben jöttek Vásárhelyre, és a holt Tisza-parton fekvő gyönyörű Mártélyra. A kis falu egyszerre nyújtotta számukra a természet-, és a hagyományos alföldi parasztvilág mély értékeit. A „Csete György és Dulánszky Jenő” című könyvük (Architectura / Vallomások. Kijárat Kiadó, 2001.) 22. oldalán Csete György így fogalmazott a régi településről:

1996 Mártély. *Mi itt a Tisza átellenes oldalán élünk, nyaranta ez a falu a fővárosunk. Túloldalt Szer. Közöttünk az Anonymus emlegette Gyömölcsény erdő, és a Körtvélyes tava. Számunkra ez a haza.*

Kerekólak

Beszélgetésünk kezdetben kölcsönösen bemutatkozó jellegűen indult. Örömmel fogadtam, hogy Györggyel, mint jeles magyar építésszel és feleségével, Ildikóval, a kiváló textilművésszel találkozhattam és beszélgethettem. Megemlítettem, hogy az 1960-as évek elejétől járom a vásárhelyi tanyavilágot, és az ott talált építészeti hagyományokat kutatom. Kiemeltem az itt talált, származását tekintve talán a legősibb parasztépületnek, a kerekólnak különleges jelentőségét és elterjedtségét, amelyet vesszőből fonva, 1979 októberében még Tunéziában is megtaláltam.

Ekkor, mintha mindkettőnk egy gyűjtőzinór két végén beinduló szikra hajtana egymáshoz egyre közelebb, György bátyám, aki két évvel volt nálam idősebb, azonnal kérdések özönével halmozott el. Különösen az érdekelte, miként építik ezt az „állathajlékot”, és föltűnt, hogy kiemelte a *hajlék* szavunkat. Jeleztem neki, hogy erről az épülettípusról tanulmányom jelent meg és küldök belőle egy különnyomatot. (A vonatkozó részletet ide másolom. Megjegyzem, hogy idős Olasz kunyhóépítő oktatását a kötetük 33. oldalán, az itt idézőjelben kiemelten lévő szövegben György is átvette és közölte.)

Rendkívül érdekes, az ősi, földbevált és a máig is alkalmazott pásztorkunyhóhoz hasonló, kerek alaprajzú, ideiglenes emberi *szükségzálláshelyről* beszélt Olasz Bálint Hódmezővásárhely-kopáncsi adatközlőnk. Elmondotta, hogy még a Tisza szabályozása után is, a múlt század végén, a hajdan erekkel, tavakkal, mocsarakkal teli vidéken sok nád nőtt. A csárpatleki út közelében, a IX—XV. dűlő táján volt a nádgyűjtő hely. Télen a nádaratók ide hordták össze az elszállításra váró nádkévéket és enyhébb teleken a távoli városba még éjszakára sem mentek be, hanem a hevenyészett szükségkunyhókban húzták meg magukat. Apja, Olasz Imre, a kunyhóépítészről így tanította a fiát:

— „*Ha a mezőn utolér az alkony, oszt szögény fejednek nincs hova lönnöd, kuporoggy lé, magad alul körbe, a tiz körmöddel, vagy a bicskáddal kapard ki a földet, amég belegömbölyödve, akár a csikas, nem láccol ki belüle. Asztán vágj egy kéve nádat, oszt sorjába állicsd a gödör szélire. Csatold lé a derékszjadat, oszt kösd át fönt a nád kontyát, hogy szét né hujjon. Húzd lé a nadrágodat, amit elül akassz a bejáratra. Takarózz a kabátodba. Möglátod, hogy nem vész mög az isten hidege.*”

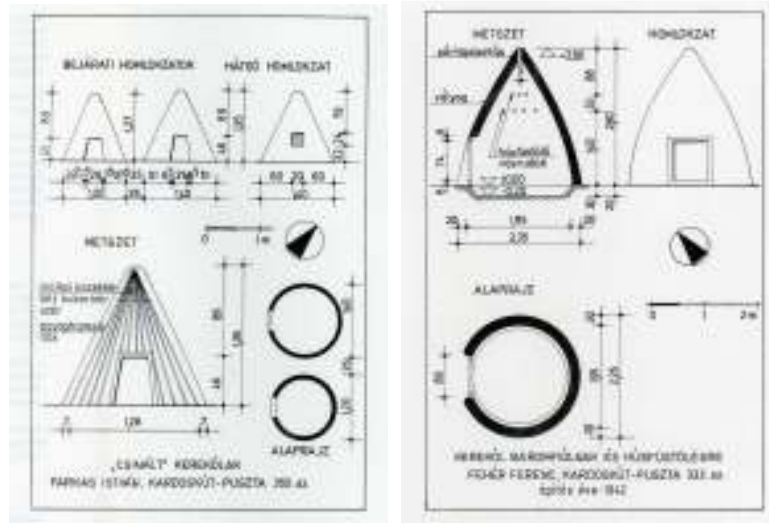
Szenti Tibor: „Kerekólak Csongrád Megyében és a vásárhelyi Pusztán” In: a Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1976-77/1. 283-314. (Idézet: 310. old.)

Elbeszéltem, hogy a kerekól alap- és fölmenő falai sokkal melegebb belső légkört biztosítanak, mint a szögletes, és nagyobb hatékonysággal nevelnek föl benne sertést, vagy baromfit. Elkezdtem a vásárhelyi Pusztán, az általam kutatót kerekólak bemutatását, és róluk sok fotót adtam neki, bizonyítva, hogy mind egyedi volt. (Lásd az idézett tanulmányomat; elkülönítve a nők által „csinált” és a férfi gazdák maguk „épített” kerekókait, amelyek a nemek közötti munkamegosztást tanúsították.)

Balra: Farkas István Kardoskút, Puszta 355. sz. tanyájában, az „egynyári” kerekólak, amelyeket felesége „csinált” 1974-ben.

Jobbra: Juhász János kerekóla Székkutas, Mózes-halmi dűlő 10. sz. alatt. Gazdája ezt még a második világháború előtt építette.

Balra: Csengeri János kerekóla Székkutason, IV. ker. 104. sz. alatt.

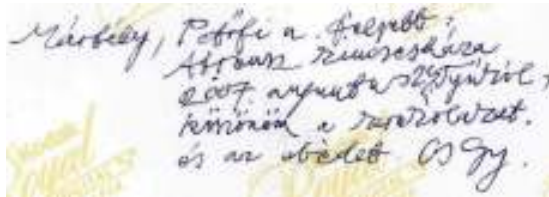
Jobbra: elhagyott, ismeretlen tanyán fotózott kerekólak, Kardoskút határában.

Balra: Kardoskút-Pusztaközpontban, a Fehér-tó partján, Fehér Ferenc 333. sz. tanyaudvarán kettős használatú, kúpos vályogépítmény látható, amelyet télen hűsfüstölőnek, tavasztól őszig libaólnak használtak. A lányuk és édesanyja gondozta az ólat. Jobbra: 1994-ben jártunk a floridai Cap Canaveral űrkozpont látogató parkjában. Itt fényképeztem az űrutasokat hordozó „űrkapszulát”. Ha a formát szélsőségesen összehasonlítjuk a

kúpos kerekólakkal, kiderül, hogy a földműves ösztönösen, míg a mérnök tudatosan használt kúpos építményt, hogy a levegő ellenállásával és az időjárás romboló hatásával egyránt dacoljanak!

Csete Györgyöt a kerekólak még évek múlva is foglalkoztatták:

Csete György fotója egy mártélyi ház udvarán talált kerekólról készült, és jobbra a kép hátuljára írt szövege: „Mártély, Petőfi u. Feljebb: Atreusz kincsesháza 2007. augusztus 23. Tyúkól, köszönöm a kerekólakat, és az ebédet Cs Gy.”

Györgyöt ebben a témában az ősi hajlék építészeti megvalósítása fogta meg. A kerekól alaprajza, amely felülről nézve, hozzávetőleg az álló ember által betöltött alapterülethez hasonló, számára az épületeinek formájában, azok többszörös nagyságát és fölül a vesszőkből, falapokból összehajló oldalak csúcsát jelentette, majd dús fantáziájából nagyon sok változatban tervezte meg.

A Hód-mezei csata emlékművének kálváriája

Ez a szomorú fejezet csak időben kezdődött a rendszerváltoztatás előtti „kapunyitás” időszakában és máig sem fejeződött be. Tipikus *csomorkányizmus*. Néhány országosan ismert művész és szakember összefogott egy olyan történelmi érték bemutatásáért, amely világgraszoló. 1282-ben, amikor IV. vagy Kun László serege a vásárhelyi Hód-tó partján — és nem a tavon, hanem annak Szeged felé eső mezején, ahogy Blazovich László történész professzor is említette —, a Nagy Szigetben legyőzte Oldamir kun vezér seregét. A kor gyakorlatától eltérően, az itt maradt kunokat nem gyilkolták meg, nem adták el rabszolgának és nem üzték el, hanem letelepítették. Földet, ezzel hazát kaptak. Kultúrájukkal gyarapították hazánkat és beépültek teremtő népességünkbe. Hadtörténetünk és befogadó készségünk máig egyik legkitűnőbb példája volt!

Emlékmű ötletem megszületése után összegyűjtöttem az elérhető szakirodalmat és mechanikus írógépen — azóta sárguló lapokon — ismertettem a szakemberekkel. Kodály utcai bérlakásunk szobájában jöttünk össze. Csete Ildikó vállalta a szövegek megfestését. Katona Imre folklorista, a Bethlen Gábor Gimnáziumunk egykori diákja, elmagyarázta az emlékmű fontosságát és példátlan lelkesedéssel, szuggesztivitással vázolta az ábrázolással kapcsolatos elképzelését. Pető János laktanyánk törzsfőnöke, a kivitelezés sok gondját vállalta. A hadtörténelmi megfelelés érdekében, a freskó elkészítésében Szalay Ferenc festőművészt a honvédség delegáltjaként a Hadtörténelmi Múzeumba vitette, ahol a csata korszakával és a két had viseletével, fegyverzetével, szakember segítségével tájékozódott. Legjobban a honvédség örült ennek a létesítménynek. A laktanya melletti gyakorlótéren hamarosan az építmény beton

alapját is lerakatta, azzal, hogy az őr odalát, kártétel nem eshet benne, és az ünnepélyes megmozdulásokon itt lesz a fölsorakozás. Ekkor pénz még nem volt az építkezéshez, de Csete György hozta a terveket és sohasem kért érte díjat.

A H Ó D - M E Z E I C S A T A

IV. László így szólt a kunokról:

"Nemcsak országunkat a maguk jármába leigázni, hanem királyi koronánkat is magokhoz ragadni akarják."

/Szeremlei Cs. S. 1901. 2: 88./

•

"Az uralkodó, értesülvén a zavargásokról, főként az ország északkeleti és erdélyi részéből érkező nemesek csapataiból álló seregével Várad felől indulhatott a kunok ellen. Az ellenségeskedést eldöntő csatát 1280 októberének utolsó napjaiban vívhatták Hód feltehetően Makó felé eső részén, az ún. campus Hód /Hód-mezeje/ tájékán[...]/ e hosszában 6-8 km-re kiterjedő terület déli, délnyugati részén — a campus Hódon, illetve Nagy-Szigeten — kell a csata helyét keresnünk."

/Blazovich L. 1984. 292./

•

"[...]Oldamir dux Cumanie congregato exercitu Cumanorum circa lacum Hood vocatum volens hostiliter regnum invadere Hungarorum, ut suo dominio subiugaret, contra eum rex Ladizlaus, ut fortis Iosue pro gente sua et regno pugnaturus accessit. In cuius exercitu Lorandus filius Thome, miles strenuus contra Cumanos lanceavit cum impetu virtutis sue, et laudabiliter percussit plurimos et prostravit. Postea cum prelium committeretur inter partes fortissimum, subito et inopinate ex divina clemencia pluvia gradis exoritur contra faciem paganorum, et qui in arcubus sperabant et sagitta, propter Ymbrium densitatem iuxta propheticum facti sunt ut stercus terre. Et sic rex Ladizlaus victoriam obtinuit divino fretus auxilio."

/Chronicon Pictum. Cir.: 1370. /

•

- 2 -

"[/.../]Oldamér kun vezér összeszedte a kunok seregét, és a Hód nevű tónál ellenség módjára tört Magyarországra, hogy uralma alá hajtsa. Ellenében László király vitéz Józsgyanánt indult harcba nemzetéért, országáért. Ebben a hadjáratban Tamás fia Lóránt, a serény vitéz bátran támadta meg lándzsájával a kunokat, sokakat dicséretesen átvert és leterített. Amikor azután a harc a felek közt nagyon heves lett, Isten kegyelméből hirtelenül és váratlanul záporosó támadt a pogányokkal szemben. Ezek íjukban és nyilaikban bizakodtak, de a sűrű eső miatt -- a próféta szavai szerint -- olyanok lettek, mint a föld ganéja. Isten segítségével László király így nyert didalmat."

/Képes Krónika. Budapest, 1964. 166.

Fordította: Geréb László./

*

A Mártélyi-síkon, Korhányánál[/.../]végzetes zápor megereedt, mely a csata sorsát eldöntötte. Mert mikor a kunok íjait feszítő húrok eláztak, a Rátold nembeli Loránt csapatának rohama előtt végre megdőltek az ellenség sorai s a lándzsával és karddal jobban bánni tudó magyarok dühének roppant számban estek áldozatul."

/Szeremlei Cs. S. 1901. 2: 97./

*

"A menekülő kunok, nejeiket és gyermekeiket hátrahagyva, Oldamir példájára kiszöktek Moldvába[/...]"

/Szeremlei Cs. S. 1901. 2: 90./

*

A XIII. sz. végére a kunok végleg letelepedtek az Alföldön és a nemzet békés lakóivá váltak.

*

IRODALOM

BLAZOVICH László: A honfoglalástól a török hódoltság koráig
/895--1552/ 277-319. In: Hódmezővásárhely története I.
Főszerk.: Nagy István, kötet szerk.: Szigeti János.
Hódmezővásárhely, 1984.

CHRONICON PICTUM /Képes Krónika/ Budapest, 1964. 166.
Ford.: Geréb László.

SZEREMLEI Császár Sámuel: Hód-Mező-Vásárhely története II.
Hódmezővásárhely, 1901. A Hód-mezei csata leírása: 78-97.
Összeállította: Szent István

*

Épületterv és tereprendezési terv:

CSETE GYÖRGY

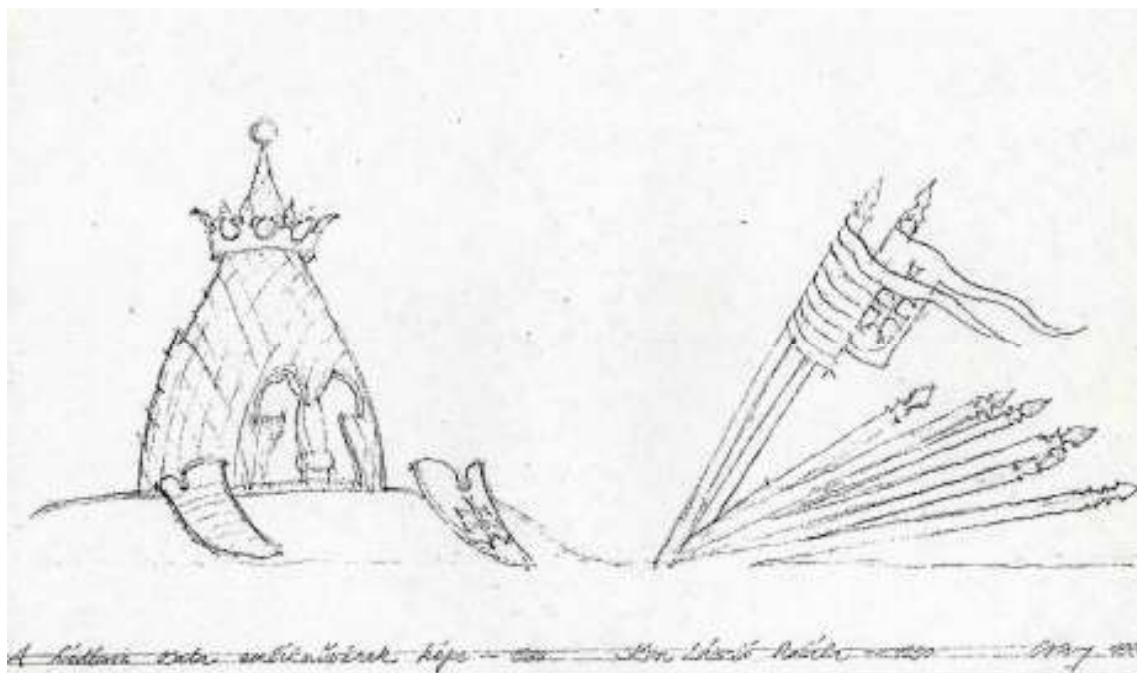

Csete György nemcsak figyeli az elképzeléseket, hanem fejben már tervez is.

A fotókon balról Csete György, középen Pető János, a Hódmezővásárhelyi Bercsényi Miklós Gépesített Lövészdandár alezredes törzsfőnöke, és dr. Katona Imre, az ELTE Folklore Intézetének docense, és Csete Ildikó textilművész, 1989-ben Szentiek Kodály Zoltán utcai lakásában.

Csete György finom rajza 1989-ből, ahogy az emlékművet a tájban elképzelte. Az épülettervezéseket is napok alatt elkészítette és átadta.

Ára: 5 Ft

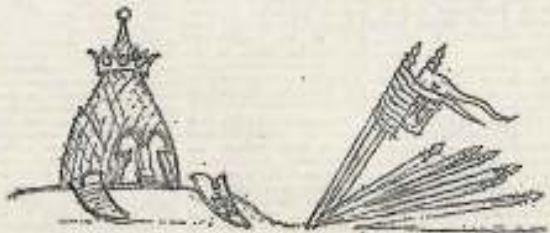
Vásárhelyi PROMENÁD

1991. március 28., csütörtök I. évfolyam 22. szám

KÖZÉLETI NAPILAP

A Hód—mezei csata emlékműterve

A Hódmezővásárhelyi városi önkormányzat felkérte a városi művelődési központot, hogy készítsen emlékműtervet a Hódmezővári csata 150. évfordulója alkalmából. A városi önkormányzat elhatározta, hogy a Hódmezővári csata emlékművét a városi közparkban, a Hódmezővári csata emlékműve mellett építteti. A városi önkormányzat elhatározta, hogy a Hódmezővári csata emlékművét a városi közparkban, a Hódmezővári csata emlékműve mellett építteti.

Az emlékművet a városi önkormányzat felkérte a városi művelődési központot, hogy készítsen emlékműtervet a Hódmezővári csata 150. évfordulója alkalmából. A városi önkormányzat elhatározta, hogy a Hódmezővári csata emlékművét a városi közparkban, a Hódmezővári csata emlékműve mellett építteti.

A városi önkormányzat elhatározta, hogy a Hódmezővári csata emlékművét a városi közparkban, a Hódmezővári csata emlékműve mellett építteti. A városi önkormányzat elhatározta, hogy a Hódmezővári csata emlékművét a városi közparkban, a Hódmezővári csata emlékműve mellett építteti.

A rendszerváltoztatás után, a parlamenti képviselőket dr. Kószó Pétert, a kormány megbízta a mai nevén Szerencsejáték Zrt. működésének felügyeletével. A szervezet a haszonból mindig közhasznú beruházásokat támogatott, így képviselőnk dokumentációját elfogadva, a Hód-mezei csata emlékművének költségvetését is finanszírozta. A pénz megérkezett a frissen alakult Önkormányzatunkhoz, amelyik ekkor még seregyeni pénzügyi gonddal küszködött, és időszakosan elkérte az építkezés összegét. Közben megindult a földosztás is, mivel a megfelelő összehangolt lépések elmaradtak, azt a területet, ahová az emlékművet kívántuk elhelyezni, kiosztották. Egy méhészhez került. Később visszakaptuk a pénzt, de az új tulajdonos annyit kért a területért, amely a teljes bekerülési összeget elvitte volna.

1998 tavaszán új helyet kerestünk a város tulajdonában levő Szigetben, ahol a kiterjedt, több hullámban zajló Hód-mezei csata folyt. Stifán Sándor, főmérnökünkkel idekísértük Csete Györgyöt, hogy elfogadja-e ezt az új területet? György elmondta, hogy milyen föltételeket szab és elkezdődött az építkezés. Munkánkat Pestről szintén segítette ifjú Pogány Gábor művészettörténész is.

Készülőben az emlékmű építése

Pogány Gábor, Csete György és Stifán Sándor

Szenti Tibor, Csete György és Stifán Sándor

A bejárat a korabeli páncélos magyar sereg sisakját stilizálja.
A csúcson az aranyozott keresztény korona átfogalmazott változata látható.

A kívülről félig kész épületben megindult a belső díszítés.

Csete Ildikó az otthon előre megtervezett szövegsablonokkal heteken keresztül festett.

Kun László király vázlatja Szalay Ferenc műtermében,
és a készülő freskóképe az emlékműben.

A seregek fölött az égbolt kialakításának terve, és legfőképpen a szivárványos égen, a kitárt szárnyú sólyom, amely összefogja a küzdőket.

Az emlékmű épülete odáig jutott, hogy belsejének kifestését megkezdhették. Írnom sem kellene, hogy Csete Ildikó és Szalay Ferenc festőművész díjmentesen végezte a hatalmas munkát. Mindkét alkotó otthon dolgozta ki a terveket. Szalay Ferenc nagyon örült a feladatnak, mivel ő freskószakon diplomázott, de ennek megfelelő megbízatást sohasem kapott.

Az épület addig úgy készült el, ahogy a dokumentumfotóim ezt bemutatják. Többre nem is volt már pénzünk, de György Békéscsabán egy általa ismert, kiváló szakemberrel még elkészíttette a téglapítmény külső lemezborítását, és rozsdamentes, vörös miniumfestékkel védelmet nyújtottak az időjárás ellen. Az épület csúcsára elkészült az aranyozott korona. Pető János alezredes is elkészíttette azokat a hosszú kopjarúdakat, amelyeket az épület bejárata előtt, a főbevezető út mellett két oldalt terveztek elhelyezni, rajtuk fémlemezről a magyar állam által a Hód-mezei csata idejéig használt nemzeti és királyi zászlókkal, címerpajzsokkal. (Ezek hollétéről, elraktározásáról semmit sem tudunk!)

Az emlékmű belső munkálatainak végfelé, a két művész kiment az utolsó simítások jóváhagyására és az eszközeik elvitelére. Belépve döbentek álltak meg és szóhoz sem jutottak. A freskó külön, erre a célra, a falra rákerült teljes vakolata, a lábuk előtt darabokra hullva, összetörve feküdt. A mártélyi kőműves, aki a freskóvakolatot a művészek által megadott receptúra szerint kellett volna, hogy elkészítse, valamit vagy kihagyott belőle, vagy technológiai hibát vétett. Ezután hetek múltak, mire a törmelékot kihordták és az idő sem kedvezett már ahhoz, hogy a munkát előről kezdjék. Az ilyen, részben a kültéri időjárástól nem mentesített, belső téri freskófestéshez a május és a szeptember volt a legalkalmasabb. Bár az önkormányzat ismét elkészíttette a freskóvakolást, közben a művészek is más megbízásoknak tettek eleget. Az első, nagy lelkesedést követő kudarc kedvüket szegte az újratekezéshez, és az alkotás elmaradt!

Megemlékezések

2015. Július 11. A Nagy Szigetben már két napos hagyományörző találkozón emlékeztünk meg a Hód-mezei csatáról, valamint Csete György szép emlékművéről és beszédet tartottam.

2016. Július 23-án baráti körben koszorúztunk, és ismét beszéddel emlékeztem meg a kiváló építészről, akit ez év június 28-án veszítettünk el és sebeink még nagyon frissek voltak.

Közben Katona Imrét, Csete Györgyöt eltemettük. Az akkori főmérnök, Stifán Sándor, Pető János alezredes és én is nyugjba volnultunk. Az emlékmű 2017 év közepéig sincs befejezve és fölavatva!

Szentesi Emlékmű

Számomra Szentes, a szomszéd mezőváros mindig kedves volt és maradt. Még a Csongrád Megyei KÖJÁL egyik kórházhigiénikus ellenőre voltam, amikor rendszeresen jártunk a megyei, később a kiváló sebész tanárról elnevezett Bugyi István Kórházhoz szakmai segítséget nyújtani. Később a Városi Levéltárban kutattam, amelynek nagy mennyiségű feudalizmus kori büntetőpereit éveken keresztül tanulmányozhattam. Ebből két monográfiám is született. A Koszta József Múzeumban még Csalog József, majd Vörös Mária igazgatónő barátságát élvezhettem. Mindenütt kedvesen és segítőkészen fogadtak, nem részletezve a városnak a Kurcával kiemelt, szép környezetéről.

A Lakos emlékmű és a Csete család szentesi kapcsolatáról Ráfi Dénes tanár úr levelet küldött, amelynek részletét szíves hozzájárulásával itt közlöm:

„Tisztelt Szent Tibor!

Nagyon megtisztel, hogy megkeresett a Csete Györgyről készült fotók ügyében. Valóban volt itt egy kiállításuk 2001-ben, ahol a fiának, Örsnek a fotói mutatták be Csete György építészetét, s néhány textília is szerepelt a kiállításon, amelyek Ildikó asszony művei voltak. Bucsány tanár

úr nyitotta meg, aki szegény, azóta szintén nincs már velünk. Ő direkt egy olyan zakót vett fel erre az alkalomra, amit Csete György édesapja készített.

Ráadásul ez a zakó a mi házunkban készülhetett, ugyanis Csete György szülőháza most a mi otthonunk. (Bálint u. 16/A)

A héten igyekszem előkeresni a fényképeket, amit csak tudok. Édesanyám sokat tudott volna mesélni Csete Ildikó szüleiről, mert az édesanyjával Nyíregyházán nagyon jóban voltak, de ő sajnos közel egy éve, januárban meghalt.”

Időben a vásárhelyi Hód-mezei csata Emlékművünkhöz viszonyítva, jóval később, de az „elvetélt” Csete emlékművek csoportjába tartozik a Szentes város egyik kis terén épített hősi emlékmű is, amelynek befejezetlensége máig fájó emlék nekem is. Csete György kinek állított emlékművet ezzel? Az interneten találtakat röviden így foglalták össze: **„Szentes egykori rendőrkapitányát, Lakos Józsefet 1946. március 7-én a kommunista R-gárda tagjai brutálisan meggyilkolták a városi kórházban.”** Kislexikon: „R” gárda: Rohamgárda. A 40-es évek végén működő „civil kezdeményezés”. A munkásőrség előképe.

A szentesi Lakos-kápolna Ráfi Dénes szentesi tanár, fotóművész fölvételein. Talán a befejezetlensége az, amely ijesztő drámai erővel jelzi, hogy kis hazánkban a rendszerváltoztatás nem ment végbe, és nemzedékeknek kell elmúlnia, mire a tragédia fölmagasztosul, vagy netán végleg kitörlik!

*

Ópusztaszeren a Csete házaspár épületei

Termékeny, közel két évtizedünk volt a Csete és a Szent család életében. György egyik legnagyobb lehetőségét kapta 1991—1998 között Ópusztaszeren, a Nemzeti Történelmi Emlékparkban, ahol neki látott a honfoglalás előtti visszacsapó íjszerkezet, az ősi jurták, a sok hajlított vázas pásztorkunyhó, a tarlón összehordott, fölül kissé szétnyíló kukoricakúpok, a kerekólak ihlette „Erdők temploma” és múzeumi épületének elkészítéséhez. Ebben Ildikó gyönyörűségei zászlói, terítői és a mártélyi Nagy István fafaragó népművész kiváló munkáit helyezték el.

Emlékezetem szerint, 1992-ben még nem volt kész az egész különleges épületegyüttes. György Floridából várt egy 1800 évgyűrűjű fenyőfa-körszeletet, a „Mamutfenyő-házba”, amelynek éveket átívelő gyűrűiben a magyar népvándorlás és hazaépítés fontosabb dátumait az

ott jelzett évszámok mutatják. Év eleji, hideg hét vége volt. A hó leesett és finoman elfödte az ősztől itt maradt fakó fűvet. Egy szombat reggel váratlanul megjelent a Csete házaspár azzal a határozott kéréssel, hogy „gyertek, megyünk Ópusztaszerre, és megnézik a közel kész ősi magyar hajlékfalut”. Első hallásra nehezen mozdultunk, de feleségem elzárta a gázt a félig főtt étel alatt, és Ildikó biztos autóvezetésével elindultunk Szeged felé. Ekkor délben készítettem ezeket a fölvételeket. Feledhetetlen napot töltöttünk együtt, az ősmúltba visszazarándokolva...

Milyen különös a sors, fiunk ekkor éppen annál a cégvezetőnél dolgozott a floridai Sarasotában, aki adományozta a tonnányi, hatalmas, konténerben ideszállított mamutfenyő-szeletet. Ő Bánkúti Géza, az országos híró motorversenyző volt. Az '56-os forradalomban, a részvétele miatt, 1957 márciusában emigrált az USA- ba.

*

Kérésemre, Szentesről Ráfi Dénes tanár, fotóművész, tisztelt barátom tanulmányunkhoz elküldte két remek fölvetelét az ópusztszeri Csete-épületek részletéről. Ezeken jól érzékelhető a tartóváz struktúrája, a tervezés értéke, és a benne lévő tárgyak faragásának kiváló minősége.

*

Doberdo, 1915—1991

A Csete és a Senti családot elkötelezett hazafias érzelmük is összekötötte. Egyik beszélgetésünk során említettem nekik, hogy az 1914-ben kitört „Nagy Háborúban” Vásárhely közel háromezer hősi halottat számlált. Nem volt olyan család, amelyik ne siratta volna

valamelyik hozzátartozóját. Feleségem nagyapját: idős Tóbiás Ernőt 1915. januárjában elvitték katonának.

id. Tóbiás Ernő esküvői képe Fényképe a frontról
Feleségével polgáriasodó, egyszerű, tanyán gazdálkodó parasztemberek voltak.

Alig, hogy a frontra került, átlőtték a combját, de csontot nem ért. A súlyos beteget jól megutaztatták. Pestre vitték, onnan Brassóba, Feketehalomra, vissza Pestre az amerikai Vöröskereszt Mexikói út 60. alatt lévő kórházába, ahol amerikai nővérek ápolták és felgyógyult. Újra menetszázadba került és Doberdoba vitték.

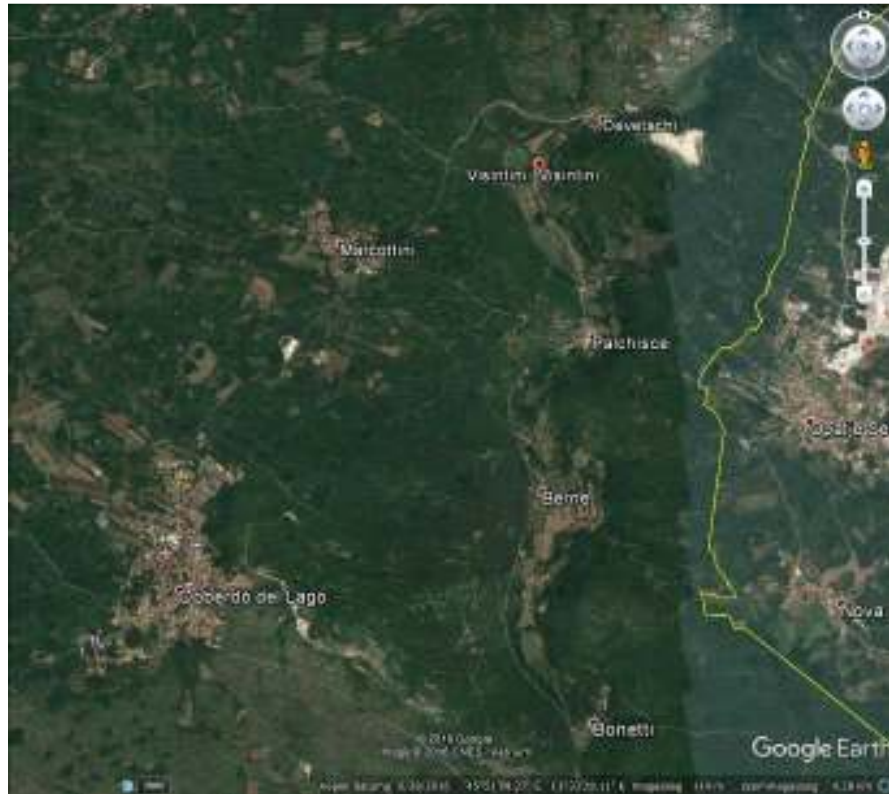

Az amerikai kórház sebesült kórterme. Az ötödik T. E. Kinagyítva itt látható, a honvédsapkas férfi előtt.

1915. november 18-án, a doberdoi fennsíkon agyonlőtték. Vizintiniben, közös sírba temették. Ez a temető nem volt föltárva, bokrok, fák nőttek rajta, látogatására sor sem kerülhetett. Az az egy eleresztett olasz golyó még száz év távlatából is súlyos lelki teher volt a családon, nem beszélve az előző nemzedéküket ért mély mentális és gazdasági traumáról. Kisfia, feleségem édesapja ekkor még tizenegy hónapos volt. Apját sohasem látta. Nélküle, nehéz körülmények között nőtt föl. Hányatott neveltetése is hozzájárult, hogy ötvenegy éves korában meghalt.

Csetéék nagy részvétellel fogadták ezt a történetet. Föjlajánlották, hogy szívesen eljönnének velünk, ha rászánjuk magunkat, és végiglátogatnánk a súlyos veszteségekkel járó magyar hadszíntereket. Hírül vettük, hogy az első világháborús észak-olasz övezetekbe, abban az időben már rendszeresen indítottak emlékcsoportokat. Pontos dátumot kapván, értesítettük Csetééket, akik rögtön csatlakoztak. Egy jókora társas buszon, kiváló pesti és dunántúli régész, történész, muzeológus szakemberek társaságában végigjártuk elődeink tragédiájának

színhelyeit. A buszon Csetéék közelében kaptunk helyet. Szlovénia meredek hegyei között, hajtűkanyarokkal teli, keskeny, rossz utakon haladtunk, és egymást bíztattuk, hogy „megússzuk!” A szlovén-olasz határnál egy kollégiumban éjszakáztunk és másnap érkeztünk a doberdoi fennsíkra.

2016-os légi felvétel. Jobbról a sárga vonal a mai szlovén határt jelöli. Vizintini most is jelentéktelen település. A közös sír máig sincs meg, de azon a részen kis emlékműve áll a sok elesett, magyar hősnék. Ott jártunk alkalmával Vizintinél még nem volt emlékművük.

A doberdoi fennsíkon, a Fogliano első világháborús osztrák-magyar hadisírok emlékművénél Csete Ildikó koszorút helyezett el.

Hazafelé későn érkeztünk Budapestre, így Vásárhelyre már nem kaptunk utazási lehetőséget. Ildikó azonnal jelezte, hogy nem éjszakázhatunk az állomáson, aludjunk náluk. Holt fáradtan estünk ágyba. Csak másnap érzékeltek, hogy a kis budai lakás gyakorlatilag kétszemélyes. Ildikó az előtérben feküdt, a szőnyegen, György pedig a fürdőkádba fészkelte be magát, ahol nemcsak tisztálkodtak, hanem Ildikó drapériáinak festését és mosását is végzi. Elképzelhető, hogy milyen kényelmetlenül telhetett nekik az éjszaka. Az még inkább megdöbbenett bennünket, hogy ennek a két kiváló, akkor már országos hírű művésznek, milyen lakás jutott. György tervezéséhez, rajzaihoz még az összecsukható kis asztal is kevés volt, nem beszélve Ildikó gyakran több méter hosszú függönyeiről, fali képeiről és terítőiről. Ahhoz, hogy ez a két kiváló művész milyen körülmények között alkotott, és milyen értékeket hagyott hátra, semmilyen kitüntetésük sem volt elegendő!

*

1997. júliusában fiamék a vásárhelyi református Ótemplomban esküdtek. Dédapját, mint fentebb jeleztem, Doberdoban lőtték agyon. A szószék mellett névtábla jelzi az ott elhunyt hősi halottakat, így rajta van idős Tóbiás Ernő, anyai dédapja is. (Felülről a harmadik név.) Ezért úgy döntött a család, hogy emlékül Csete Ildikóval elkészített egy magyar zászlót, és két szalagot az adományozók említésével. Karácsonykor ennek avatására került sor, Dányi József esperes úr áldásával. Sajnos, csak ezek az amatőr fotók emlékeztetnek Ildikó szép alkotására. Lelkészváltások után, a presbitérium úgy döntött, hogy a zászló már elég poros és kimossa. A mosógép megtette romboló hatását. A műalkotásból és a szalagokból semmi sem maradt! Szerencsére ez a tragédia ráébresztette az illetékeseket a jóhiszeműnek indult, ámde pusztító cselekedetre. Ennek köszönhető, hogy Ildikó másik, egyházi zászlóját, amelyet szintén ajándékba készített, megmaradt.

Feleséggel és fiamékkal, hátul Dányi Józseffel a zászlók avatásán.

Az Ótemplomi gyülekezet első világháborús hőseinek emléktáblája és Ildikó egyházi zászlaja.

*

Mártély

Csetéekkel az emberi és kulturális szakmai kapcsolatunk egyre mélyült, ahogy mind sűrűbben érkeztek a Virág utcai művészek műtermes, befogadó házába. György szülővárosában, Szentesen, és lakhelyén, Budán sem érezte jól magát. Szentesen a polgári származása miatt már az általános iskola elvégzése után nem engedték továbbtanulni. Így került az evangélikus fiatal gyerek Debrecenbe, ahol a Református Kollégium fogadta be, és az érettségi után lehetővé tette a Műszaki Egyetem elvégzését. Nehéz évek vártak rá Pécsen, az első munkahelyén. A magyar szellem kultúrája perzselő erővel égett benne. A szocialista egyen-beton építkezést szerette volna magyarossá változtatni, archaikus népi formáink és ornamentikáink továbbgondolásával. Temetésén a kitűnő építész, Finta József a búcsúbeszédében őszintén utalt rá, „sajnálja, hogy nem engedték kibontakozni”. Vagyis a magasabb beosztású kollégái is párthűen gáncsolták. A Kádár-korszakban a fővárosi levegő sem biztosította neki azt a szabadságot, amelyet Vásárhelyen és Mártélyon megkapott. Arra az elhatározásra jutott, hogy itt többet tartózkodik.

Mártélyon, a falu felől, a körtöltés mellett gyümölcsfákkal teli kertes kis tanyát vásárolt és feleségével kezdték átalakítani. Belül a helyi népi értékekkel, valamint Ildikó gyönyörű textíliáival berendezték. Szemes kályhát építtetett, ahogy azt Szalay Ferenc malomház konyhájában is látta:

Szalay Ferenc konyhai szemes kályhája 2016 őszén.

A tanya sok gonddal járt, tavasztól ősziig a nagy kert elnyelte munkájukat. Két fiuk ekkor már felnőtt volt. Mindegyik építette a saját magánéletét, és a kert fél éves, folyamatos munkáiban nem tudtak részt venni. A házaspárnak a művészi tevékenységét is végeznie kellett. Nem tartózkodhattak mindig a tanyában. Hamarosan szóltak, hogy ott a sok gyümölcs, szedjük le és vigyük haza. Szomorú, hogy ezt mások is észrevették, és nemcsak a Csete család „Édenkertjének” indult veteményes és gyümölcsös kertet kezdték fosztogatni, hanem kétszer is betörték hozzájuk. Vitték, ami mozdítható. Nem véletlen, hogy elment a kedvük a tanyától.

Hortobágy és Budapest

A Csete család nem vágta el magát a magyar társadalmi élettől. Inkább úgy fogalmazok: küzdött vele! 1993 és '95 között, nyaranta a Hortobágy nevű település határában Építő Táborokat szervezett az Ybl Miklós Építéstudományi Főiskolai Karral együtt. A növendékek kisebb tanulmányépítkezéseket végeztek és sok-sok szakmai előadást hallgattak meg. 1994-ben Csetééktől meghívást kaptunk ide. György ekkor már jól ismerte a vásárhelyi tanyai építészetben végzett kutatómunkámat, és arra kért, hogy színes diáimból tartsak nekik vetített-képes előadást. Nem volt könnyű az utazás egy nap oda-vissza, közben mérnökhallgatók és tanáraik előtt megfelelni. Feleségemmel utaztunk. Ildikó jött el értünk a kocsijával Debrecenbe és vitt a helyszínre, majd vissza az állomásra. Az ebéd utáni vetítést félve kezdtem, hiszen a diákok, tanárok egész nap a nyári, forró mezőn dolgoztak, és ilyenkor pihenő idejük volt. A szerencse mellém szegődött. A résztvevők nem sokat ismertek a tanyák építészetéből és érdeklődéssel figyeltek. Végül olyan megtiszteltetés ért, hogy az Ybl Főiskola éveken át meghívott, a már végzett mérnökeik továbbképzésére, ahol ugyanazt a témát kellett bemutatnom, amit az Építő Táborban. Nem volt véletlen, hogy Csete György organikus építészetének egyre nagyobb hatása volt. Tudva levő, hogy a tanyai földből, fából, nádból való építés az egyik őse volt ennek a szemléletnek. György már akkor hangoztatta, hogy lényege az Ég és a Föld, mint őselem, a benne rejlő Fény és Sötétség, mint lelki mélység, amelyhez hozzá tartozott a lakóház közepén álló kemence, benne a Szív, amely a Tüzet, Meleget, és a Szeretetet, mint éltető erőt sugározta. Ezek által pótolhatatlan, ősi fogalmak épültek be az emberi hajlékokba és a lélekbe.

Megfigyeltem, hogy azokban a tanyai és pusztai közösségekben, ahol az emberek összetartanak, mindenütt építettek fedett külső kemencét, amely körül minden évszakban a maguk ünnepeit tartották. Vonzotta őket a „banya”-kemence, amely az őszanya testét, melege az életet sugárzó erőt nyújtotta nekik öntudatlanul, ösztönös hatásával. Ezek gyakran még eretnek tanok voltak akkor, és az ateista szemlélet uralkodásával károsnak minősültek. György 1992 és '94 között tagja volt a Magyar Művészeti Akadémiának, de a véleménykülönbségeik miatt tagságát megszüntették.

Példaként a történelmileg kialakult vásárhelyi nagy határban, az utóbbi években fölépült kültéri, közösségi kemencék

Székkutas: Falumúzeum

Derekegyház: a kultúrház udvarán

Kardoskút-Pusztaközpont

Pusztaföldvár: a Tatársánc községi főterén

Az Erzsébeti úti közösségi háznál

Mártélyi meghonosodás

György a mártélyi tanyakudarcaik során elhatározta, hogy az öreg falu kis, háromszögletű főterén, a Fő úton műtermes házakat tervez, és oda költöznek. Úgy gondolta, hogy a rendszeresen idelátogató művészek kapkodni fogják a lakással együtt álló műtermeket. A tér vasút felőli csücskében már 1995. március 15-én fölavatták a község címeres emlékművét, Nagy István remek faragásával. György e mögé az építési terveket készítette, és 1996-ban átadásra került a honfoglalást idéző emlékfal is.

György falterve Ildikó írásképeivel

Ildikó feliratos alkotásának bal karéja

A jobb karéj felirata

A György tervezte épületegyüttes, bolt és műtermes házak

A műtermes házak hátsó bejárata.

A műtermes házak bejárat felöli homlokzatukkal.
Az első kettő Csetééké volt, a harmadik Nagy Istváné.

Nagy Vera főmuzeológus, a Tornyai János Múzeum kiváló néprajzkutatója így emlékezett vissza a mártélyi Csete-házak építésére, a 2016. augusztus 2-án, E-mailben váltott levelezésünk során:

Kedves Tibor!

Kérdésedre azt tudom válaszolni, hogy a főtéri telket 1995-ben adta el a mártélyi Önkormányzat. Az építési munkák a következő években zajlottak: 95 és 98 közötti időszakból találtam építési számlákat, tehát nem tudom egy évhez kötni a házak elkészültét, annál is inkább nem, mert sem építési engedély, sem használatbavételi engedély nem készült hozzájuk...

Talán az lenne a leghelyesebb, ha annyit írnál, hogy ezek az épületek a 90-es évek második felében épültek.

Üdv: Vera

1999-ben Csete György megbízást kapott Debrecenből, hogy a második világháború során lebombázott református templom helyett, Tégláskertben építsen egy másikat. A szaporodó kudarcainak időszakos elfeledésére gyógyírként hatott a megbízás. Hatalmas lelkesedéssel beszélt róla, és még nagyobb erővel fogott hozzá a tervezéshez. Megállapodott az egyházzal, hogy mennyi pénz áll rendelkezésükre a megvalósításra. Elképzelése még a berendezés kialakításában is belefért. Ettől kezdve Budapest—Debrecen—Vásárhely—Mártély között, mint a költöző madár „röpdösött”. Szárnyait vitte a lelkesedés. Még az építkezésnél a kivitelezés felügyeletét is magára vállalta. Időközben kiderült, hogy valamilyen zavaros pénzügyi gond miatt, már a felajánlott összeg nem áll rendelkezésre. Meg kell elégedni a

megálmodott művészi berendezés helyett, az egyszerűbb kivitelezésekkel. A gyakori debreceni felügyeleti utazásokat is a saját költségén kezdte fedezni. A gyönyörű templomot 2005-ben áldották meg és adták át a híveknek. György nagyon örült neki, de fél sikernek könyvelte el. Ez a bánat egyre nőtt benne, és számunkra úgy volt érzékelhető, hogy utóbb már kudarcnak minősítette.

Egyházi kitüntetés Vásárhelyről

A Csete család az evangélikus egyházhoz tartozott. A közismerten evangélikus többségű Orosházán Györgynek máig élnek rokonai. Debrecen rendkívül magas református kultúrával rendelkezik, amely a hazai reformáció terjedésével egész hazánkra értéket hozott, és ez Györgyöt is megfogta. Természetes következménye volt, hogy elfogadta ezt az egyházat. Felesége, Ildikó római katolikus. Amikor Vásárhelyre, vagy Mártélyra jöttek, a két egyház között nem tettek kivételt.

(Talán érzékelhették, hogy a mi házasságunkban is hasonló a helyzet. Apám után római katolikus vagyok, anyám és feleségem törzsökös várhelyi református, ótemplomi gyülekezeti tag, így mind a keresztyén, mind a keresztyén egyház liturgiáját ismerem, kultúrájával gazdagodtam és egyfajta „hidat” képezek ma is a két nagy egyház között. Mindkét felekezet templomában „otthon” vagyok.) Csetéék hasonlóképpen gondolkodtak. Vásárhelyen a két legősibb templomot, a református Ótemplomot és a belvárosi Szentháromság templomot látogatták.

Dányi József református esperes úr fölfigyelt a Csete és a Szeiti család ökumenikus magatartására. Egy templomi együttlétünk után némi iróniával megkérdeztem az esperes úrtól, hogy talán elvárná, hogy reverzalist adjak? Nagyra nyílt szemmel, mosolyogva azt válaszolta, „hogyha katolikusnak nem voltál jó, akkor hogyan lennél jó reformátusnak?”

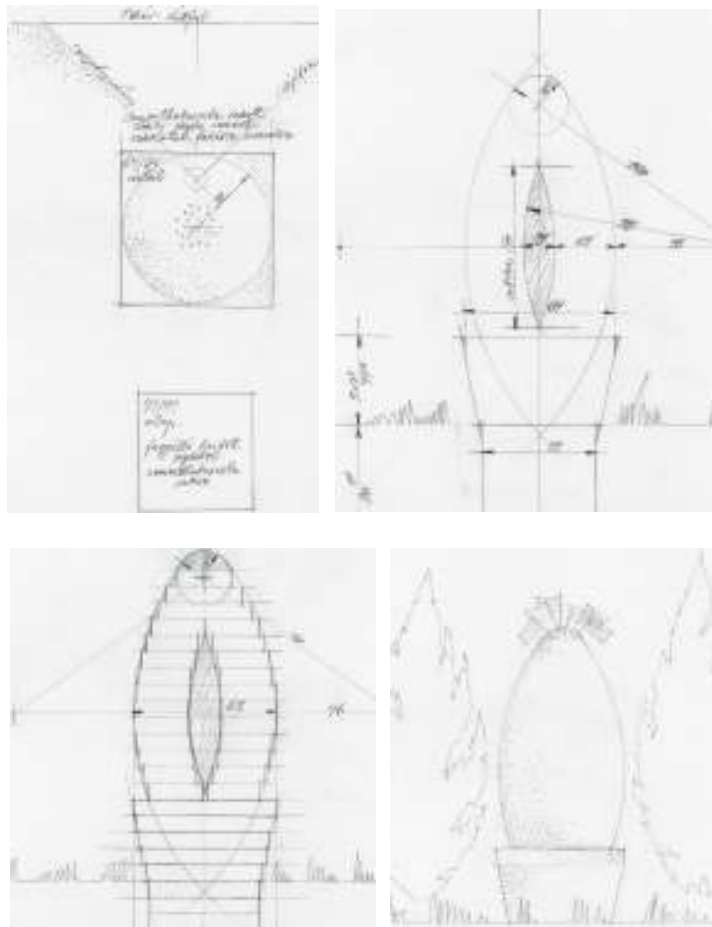
Dányi hamarosan bebizonyította, hogy „kétlakiságunkat” nemcsak elfogadja, hanem tiszteletben is tartja. Ünnepi istentisztelet volt, amelyre meghívást kaptunk Csetéékkel. Az első sorban, egymás mellett ültünk. A záró zsoltár eléneklése után esperes úr az Úr asztalához lépett. Elmondta, hogy hívő összetartásunkért és az egyházért végzett segítségünkért, a Presbitériummal közösen úgy döntöttek, hogy Csete György építésmérnököt „tiszteletbeli gondnoknak” és Szeiti Tibor író, néprajzkutatót „tiszteletbeli presbiternek” megválasztanak. Ezután kihívtak bennünket és Dányi egy-egy ölelés közben átadta az egyház díszokleveleit.

A templom hívei fölállva ünnepeltek. Zúgott az orgona. Együtt énekeltük a magyar Himnuszt. Kifelé menet odasúgtam Györgynek: „egy evangélikus és egy katolikus, a református gyülekezetben egymásra talált, mert ebben a hitehagyott világban mindannyian összetartozunk, mivel Krisztushívők vagyunk.”

A nyílra készülő tulipánbimbó

Amikor 2000-ben fiunk jelentős anyagi segítségével megvásároltunk Vásárhelyen egy régi parasztházat és kezdtük fölújítani, György barátunk eljött és tanácsaival látott el bennünket. A kert vége nagyon üres volt. Hangosan, minden figyelemfölkeltés nélkül gondolkodtam, hogy jó lenne ide egy kis építményt helyezni. Pár nap múlva Mártélyról jött a skicc-pauszon lévő tervrajzaival: a „Nyílra készülő tulipánbimbóval”. A kőművesünk azonnal nekilátott a terv megvalósításának. (A remek kis épület hasonlít a kardoskúti Fehérék füstölő-kerekoljára.)

Íme, a rajzai:

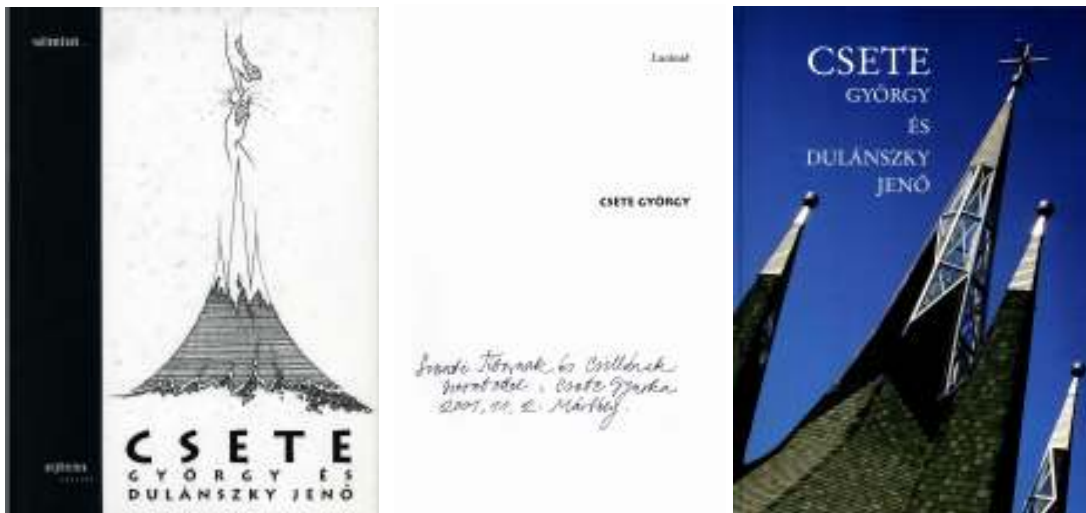
Az elkészült épület és elhelyezése

A csúcson magyar történelmi zászlóink kicsinyített másai lengtek. A második fölvetelen az épület esti, külső fényében, teljes környezetében látható. A harmadik képen, a sötét udvarban, a belülről kivilágított „tulipánbimbó” falán, az égbolt magyar csillagképein: a Göncölszekéren, Fiastyúkon, átjövő fényei érzékelhetők. Hátul, hosszú, ovális () alakú nyílásán vetíti ki az izzó és deríti fényét, a mögötte lévő falra. Végül havas környezetben látható. Az épület 1. m. mély betonlapon áll, bontásból eredő, fél téglákból épült. Az építmény belül üres. Szomorú, hogy Vásárhelyen Györgynek sajnos csak ez, és a Hód-mezei Emlékmű alkotása van.

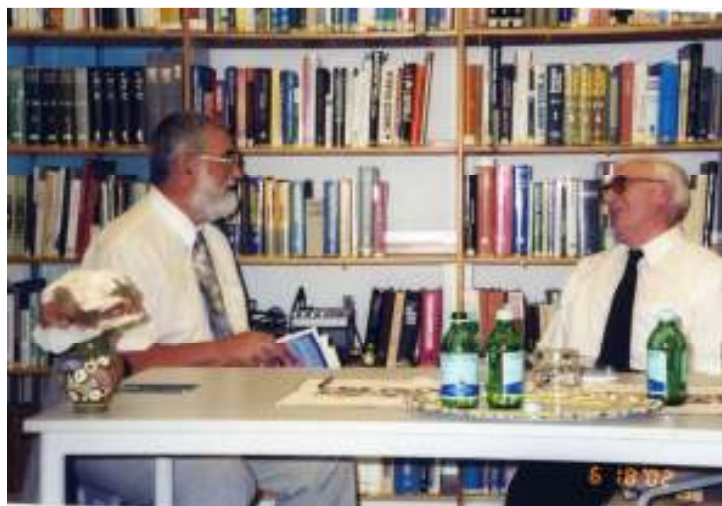
Könyv és könyvbemutató

A Csete—Dulánszky kötet külső fedőlapja és György nekünk írt ajánlása az első, számozatlan lapon, 2001-ben. Ez az egyetlen könyve maradt, de két kiadást ért meg. A második kiadás 2011-ben Őrs fia szerkesztésében, kisebb formátumban, bővítve és jobb minőségben jelent meg. Ebből már hiányzik a dedikáció, és Olasz gazda oktatása arról, hogyan készítsen fia magának kunyhót: kerekhajlékot.

*

Egy újabb kötetemmel én jelentkeztem

Szenti Tibor: „Istenhez közelítve” c. irodalmi esszékötetének bemutatója Hódmezővásárhelyen, a Németh László Városi Könyvtárban, 2002. június 18-án. (Bába Kiadó, Szeged.) A szerzővel prof. dr. Fila Béla római katolikus teológiai egyetemi tanár beszélget. Felolvasott: Tóbiás Csilla

Az este eljött Csete György és Csete Ildikó, valamint az USA-ból Tibor Péter fiam, és Barbara Linkenhoker menyem

2004. jan. 19. A Csete család bemutatása Szentesen, a Városi Könyvtárban.

Csete Őrs, Csete Ildikó és Szent Tibor Szentesen várakozunk a megnyitóra.

2004. febr. 24. A Csete család könyveinek bemutatása Hódmezővásárhelyen, a Németh László Városi Könyvtárban.

Mindkét alkalommal segitettem köteteik ismertetésében.

Csetéék látogatása

2004. július 16-án kellemes nyári meleg volt, de százéves, fél méter széles, vályogfalú házunkban viszonylag hűvös volt a levegő. Ideális a beszélgetésre. Feleségem vacsorát rögtönzött. Nem volt nehéz, hiszen György főtt, hosszú tésztát kívánt mákos ízesítéssel. Mindig ez volt a kérése, bár felesége is ugyan olyan jól készítette el, mint az enyém. Vacsora után a beszélgetés volt az est fénypontja. Ezek nem csevegések voltak. Kölcsönös gondolatcseréssel indult: ki min dolgozik, mikor lesz kiállítása, könyve, katalógusa, csupán a fölvezetés volt. Nem tisztem, hogy a további értékes szóváltásról beszámoljak, hiszen gondokkal és szomorúsággal telve keletkeztek, amelyek előre

vetítették az eddigi küzdelmes élet mind értelmetlenebb folytatását. Távozásuk előtt néhány fotó készült és beírtak a vendégkönyvünkbe.

Vendégkönyvünkbe György és Ildikó ezeket írták:

Ildi gondolja, hogy nekem valami csak-csak az eszembe jut, de az a Mariana-árok a Csendes óceán alatt 11034 méter (-) ahol búvárhajóval utazom; a torpedók beélesítve, mit tehetünk? Egyszemélyes szigetcsatákat vivünk, amíg élhetünk, Csete György

Vásárhelyen tartózkodásom minőségimnapmagának számolt a brenti családhoz látogatásommal. Gondom az a helyen körbe, - helyen - helyen körbesség amiben itt vannak van. Szembetűnő: Csak Ildikó

1989. 1. 27. A2

„Ildi gondolja, hogy nekem valami csak-csak az eszembe jut, de az a Mariana-árok a Csendes óceán alatt 11034 méter (-) ahol búvárhajóval utazom; a torpedók beélesítve, mit tehetünk? Egyszemélyes szigetcsatákat vivünk, amíg élhetünk, Csete György”

Elgondolkodtató György metaforikus gondolata. Vajon az a társadalom és azok, akik abban a társadalomban nem tűrték kibontakozni, vagy ő jött e ki győztesen? Az biztos, bár jelentős szakmai és állami kitérítéseket kapott, őt és a családját tönkretették. Az irigység mindig erősebb az ellenfelek elismerésénél!

Ildikó szövege jól olvasható. Rovásírása ezt tartalmazza: ÉLJEN A HAZA!

*

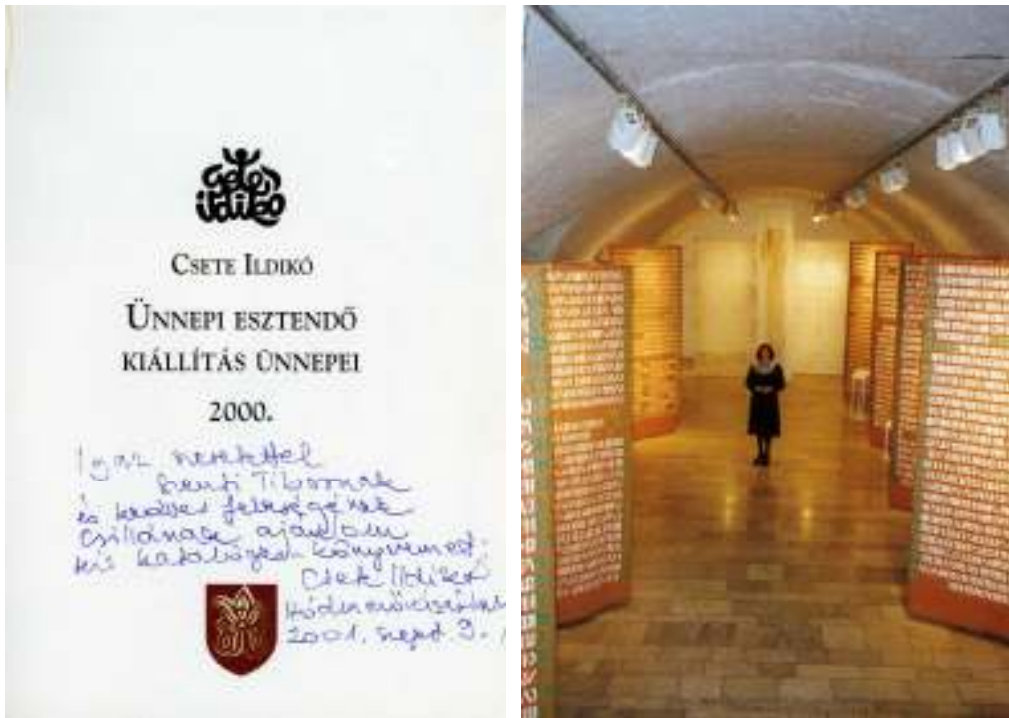
Csete Ildikó 2004-ben, a Vásárhelyi Őszi Tárlaton, az Alföldi Galériában, kitérítést vesz át Pongráz Ödön 1956-os Corvin-közi hőstől

*

Kötetek, katalógusok és meghívók

A magyar és angol nyelvű kötet bevezetőjét Ildikó írta. Kiállításai: Debrecenben, Pécsen, Ópusztaszeren. Megnyitó beszédek: Keserű Katalin, Andrásfalvy Bertalan, Trogmayer Ottó. Életrajz és részletes szakmai összefoglaló található benne. A kötet kiadását Csete Ildikó jegyezte.

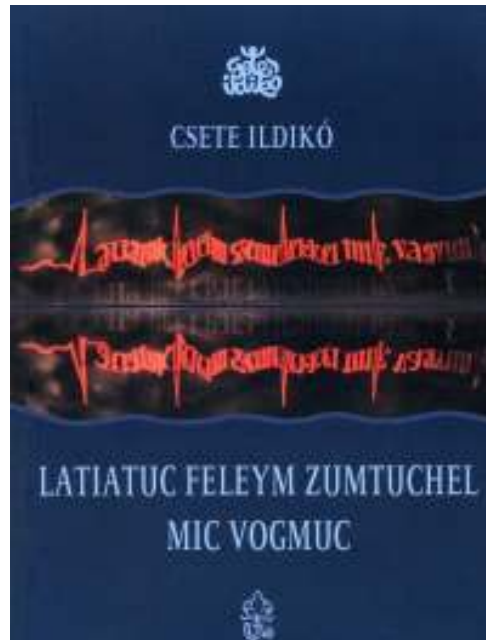
*

Könyv 2002-ből

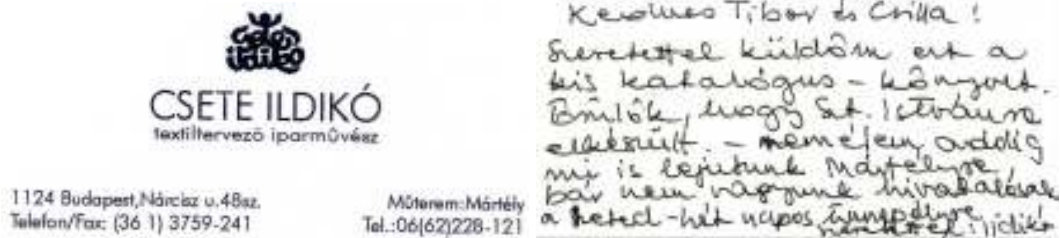
A könyv magyar és angol nyelvű. Akik Ildikó munkásságát méltatták: Ágh István, Andrásfalvy Bertalan, beszélgetés Csete Ildikóval: lejegyezte Kernács Gabriella művészetötrténész. (Benne a hódmezővásárhelyi Sósalmi Olvaskóköri adományozott Kossuth-arckép ünnepi átadásán készült fotókkal.) Végül életrajz és részletes szakmai összefoglaló található benne.

*

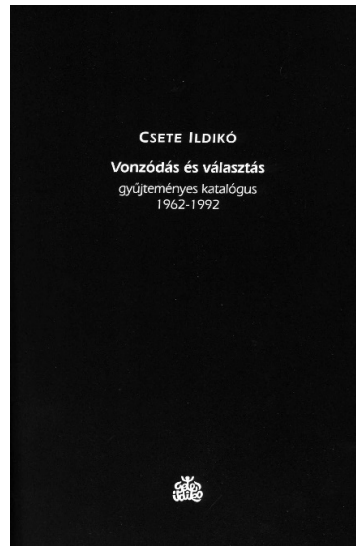
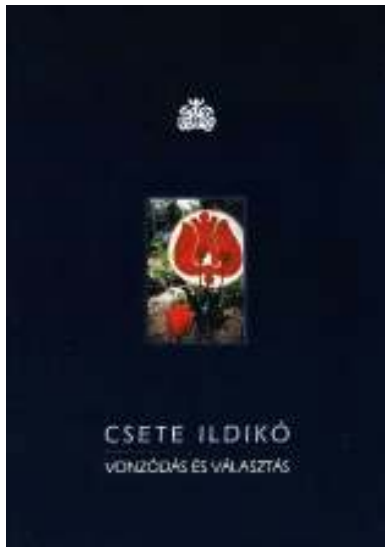

Könyve 2003-ból,

de nem talált itthon, ezért ezt a névjegykártyáját, és a hátuljára írt köszöntését hagyta postaládánkban, a szép kis könyvében. (Püski Kiadó) Kik írtak róla a kötetben? Döbrentei Kornél, Korzenszky Richárd, Kalász Márton, Balázs Géza, Outi Karanko, Bánffy György, Molnos Angéla, Kincses Nagy Éva, Kernács Gabriella, Dvorszky Hedvig, Grétsy László.

*

Tartalom

Sulyok Miklós: Láncszem	5
Textiltervek, legyártott anyagok 1962-1973-ig	8
Kriesch Aladár: Hívtaláskunk (részletek) 1905.	15
Petrovics Elek: A gödöllői telep kultúrtörékvéséséről (részlet) 1909.	16
Gellér Katalin: A magyaros szecesszió mesterei (részlet)	22
Rapács Raymund: Tulipán (részlet)	26
Hoppai Mihály: Jelleptár (részlet)	29
Malonyay Dezső: Szerelmek a színpadon – Kalotaszeg (részlet)	30
Malonyay Dezső: Irásos ornament – Kalotaszeg (részlet)	32
Malonyay Dezső: Himes főkötők – Sárköz (részlet)	36
Kresz Mária: Virágzó asszonyok (részlet)	39
Rapács Raymund: Napraforgó (részlet)	40
Varga Marianna: Régi szőrös párnavégek – Alföld (részlet)	49
Varga Marianna: Torryai János indította (részlet)	52
Wehner Tibor: Más és más körülmények (részlet)	59
Csete Ildikó: Vonzódás és választás	60
Szakmai életrajz	64

*Chillónak és Tibornak
szereket
2005. május 2.-án
Ildikó*

Készült 2004-ben

Csete Ildikó 30 éves munkásságát bemutató
– a keszthelyi Balatoni Múzeumban megrendezett –
kiállítás alkalmából.

A kiadványt tervezte és szerkesztette:
© Csete Ildikó

A fotókat készítették:
Csete György
Csete Örs

Jankovicsné Murányi Sarolta
† Erdei András
Kriszt János

Technikai munkák: Rácz Edit (Mártély)

Számítógépes szerkesztés, nyomdai előkészítés:
Berendi Márton

Szedés, nyomás és kötés:

e-mail: zieglernyomda@axelero.hu

Ildikónak a 2004-ben megjelent, év késéssel dedikált katalógusa

*

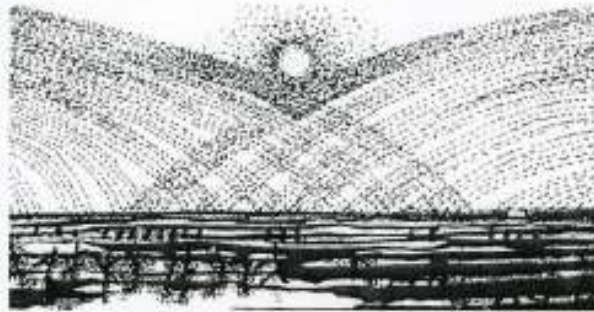
*

2005-ben meghívót kaptunk Ildikó újabb kiállítására:

*

MÁRIA

40

Mint őr a vártán, Asszony áll a Hold sarlóján.
Sarkával eltaposta Mária a gonoszt,
És testét szétterítette az ég tarlóján.

41

Miért nem látod a Szent Szűzet felhők között?
Hiába emeled égre szemed szüntelen,
Eltűnt előled, hisz fénylő Napba öltözött.

Csete Ildikó naptárának illusztrációit adta Szei Tibor: HAIKU című, 2008-ban napvilágot látott japános, de magyar verstani értékrenddel írt kötetéhez. Mészáros Antalnak, a CSOMIÉP ügyvezető igazgatójának magánkiadásában jelent meg. Itt a „Szűz Mária” 45. old. látható. (A kötetnek több illusztrátora van.)

*

Táltosfa avatás

Hazánkban sok helyen létesültek már életfák és kívánságfák, de a magyar kultúrának a kereszténység fölvétele előtti, ősmagyar gyökereit a 21. századba visszahozó *táltosfa*, tudomásunk szerint az első volt hazánkban, amelyet házunk kis kertjében Bányai Béla festőművész barátunk, a fa megmunkálásának is kiváló ismerője, a honfoglalás előtti finnugor és őstörök jellegű népek samanizmusának közös, alapos tanulmányozása után épített meg. Fölhasználtuk hozzá Hoppál Mihály néprajztudós barátom megannyi, e témával kapcsolatos könyvét, tanulmányát.

Csetéeket hívtam meg, hogy György avassa föl a különleges kultikus emlékfát. Ők 2007. augusztus 16-án, délután, Pestről érkeztek meg. Ott voltak a készítők, a szertartást vivő

keresztfiunk, lányunk és vejünk Dunaalmásról, és a Városi Televízió két szakembere, akik 41 perces filmre vették az eseményeket. Közben besötétedett és a féltetős kerti sütőterünk alatt vacsoráztunk. Meglehetősen hangulattalan volt az est. Mindenki befelé fordult, elrévedt. Talán nem is napjainkban, hanem másfél évezreddel korábban, valahol a füves, ázsiai sztyeppe fölött szálltunk és kerestük vándorló őseinket.

A teljes táltosfa

A középső és felső régió

A föld feletti *obó* kunbabával

Bányai Béla festőművész, Návay Sándor szobrász, a kunbaba készítője Wollner Zoltán a samanisztikus avató

Csete György a VTV felvételével készült dokumentumfilm által rögzített és átadott két jelenete szerint a táltsfa avatóbeszédét tartotta.

Ildikó figyel az avatást

Vacsora

György, Ildikó és dr. Stifner Gábor,

a Kossuth Rádió: Vasárnapi Újság c. műsorának szerkesztője.

*

2008-ban a Vásárhelyről elszármazottak találkozóján, Mártélyon

A rendszerváltoztatás utáni első polgármesterünknek, dr. Rapcsák Andrásnak született az a mai napig élő ötlete, hogy évente hívjuk meg a Hódmezővásárhelyről elszármazott, jeles földijeinket, hogy találkozhassunk, és jobban megismerkedhessünk velük. Csetéék ugyan nem városunk szülöttei, de kulturális életünkben és hétköznapijainkban egyaránt úgy beépültek, hogy teljesen természetesnek vette mindenki, sőt örült neki, hogy Önkormányzatunk őket is, mint „tiszteltbeli vásárhelyi és mártélyi” lakosokat meghívta ezekre a nyárvégi ünnepekre. Annál inkább, mivel György és Ildikó baráti segítségét és adományozását megtiszteltetésnek vettük. Ildikó minden Vásárhelyi Őszi Tárlaton alkotásaival szerepelt, a Sóshalmi Olvasókörnek, református Ótemplomnak és sorolhatnám, hány helyre adott műveiből.

A 2008-as mártélyi találkozó is remek szép időben, jól sikerült. Sok kiváló, magas szakmai, kulturális, művészi kitüntetésben részesült ember foghatott itt kezét egymással. Nagyon sokan fotóztak, így többek között egy fiatalember, Ráfi Dénes tanár úr Szentesről, akinek a találkozón készült fotóit kérésemre 2016. december 5-én megküldte és engedélyezte, hogy jelen megemlékezésünkhöz fölhasználhassam. Köszönöm neki!

Csete György és Csete Ildikó

Németh Ágnes (Németh László lánya) és György Ágnes, Ildikó és Eifert János fotóművész

Eifert János világhírű vásárhelyi születésű fotóművésznünk kiváló előadó és szórakoztató egyéniség.

Ismeretlen házaspár, Szent Tibor, Hegedűs Katalin zongoraművész, Hegedűs Endre azóta már Kossuth-díjas zongoraművész, Csete György, Németh Ágnes, dr. Lázár János polgármester, ma miniszter, Csete Ildikó, Eifert János és dr. Gyulai József Széchenyi-díjas fizikus (1956-ban gimnáziumi fizikatanárom.)

Itt még vidám társaság volt. György is jól érezte magát, de attól kezdve, amikor kopaszra vágta a fejét, ez részéről külső jelzés is volt, hogy megtört és kezdett visszavonulni.

*

Leáldozóban

Csete György életének utolsó másfél évtizedében érezhető volt belső visszavonultsága. Szeretete sohasem szűnt meg. Baráti körben is egyre kevesebbet beszélt. Figyelt, hallgatott és néha bölcs mosoly ült arcán, akár a *maitrea*, azaz a „szerető kedvességet” sugárzó Buddhának. Éreztük, hogy a világ elől egyre inkább elzárkózik és menekül. Nem lehet csodálni! Ebből a világból, minden elismerése ellenére, elege lett.

Életszakaszának hozzánk kötődő, első felében még együtt jöttek Ildikóval. Amikor megkérdeztük, hogy mivel kínálhatjuk meg őket, ahogy főntebb már jeleztem, György mindig azt felelte, hogy *mákos száraztésztával*, amely a hosszúra vágott, főtt tésztát jelentette, amelyet leszűrése után cukros darált mákkal ízesítettünk. Nagyon jól fogyasztott belőle és belső viharai elcsöndesedtek.

Különös véletlen volt, hogy másik kedves barátunk, Fejér Csaba festőművész, mielőtt elindult Debrecenbe, az utolsó szívűmütjére, előtte való este felségével eljött hozzánk és azt kérte, hogy Csilla főzzön neki káposztás tésztát. A kockára vágott, kifőtt tésztát feleségem enyhén borsos, párolt káposztával ízesítette. Nagyon jól evett ő is és elbúcsúzott. Soha többé nem láthattuk. Életét a műtőasztalon fejezte be. Utólag, e sorok írásánál is ez jutott eszembe.

Szerencsére György életmenete más úton haladt. Ahogy az évek teltek, mind ritkábban jöttek, vagy csak Mártélyra érkeztek és onnan visszaindultak Budára. Hamarosan elérkezett az az idő, amikor György késő délután, egyedül csöngetett be. Feleségem rögtön főzni kezdte a mákos tésztát. Utóbb a vendéglátásunk során könnyek ültek a szemében. Marasztaltuk. Itt aludhatott volna, külön szobában, de valami üzte, hajtotta tovább. Az utolsó busszal mindig Mártélyra ment. Tavasz végétől őszig nem is féltettük, de amikor hidegben, egy vékony, zöld színű, rövid pelerinbe érkezett, féltettük, hiszen mire a mártélyi kis házikóban, a kihűlt falak

átmelegedhettek, már reggel volt, és sietett ismét az állomásra. Utazott vissza Budára, vagy olykor ki tudja hová, hiszen úgy érzékeltük, hogy pontos célja nem volt, és nem lehetett rájönni, merre vándorolt? Mert ekkor már Vándor volt, egy hosszú úton, amelynek rejtélyeit és veszélyeit nem ismertük, csak az aggodalmunk növekedett miatta.

A legutolsó évben, amikor még utazgatott, a vacsora után mindig elkísértem, hiszen tőlünk a legközelebbi buszmegálló is, ahol a mártélyi járatra fölkapaszkodhatott, a Bandula kisvendéglő oldalánál volt, tőlünk vagy másfél kilométerre, és a zegzugos külvárosi utcák gyöngye fényében, rossz járdáin már egyre lassabban tudott lépdelni. Szóval tartottam és jeleztem, hogy hol vigyázzon. Előtte toltam a kerékpáromat, mivel egymás mellett nem fértünk el a keskeny gyalogúton és mutattam neki az utat. Ezeken az esti járatainkon már alig beszélgettünk. Fáradtnak, nagyon megviseltnek látszott.

Később hallottam, hogy otthonról gyakran minden segítség nélkül eltűnt, olykor pénzt sem vitt magával, máskor meg, amit talált elhozta és napokig nem tért haza. Kóborló útjain vajon mire jutott? Utóbb a család bizonyosan fölfedezhette, és akár térképen megrajzolhatta volna földi útvonalát, de azt már senki sem tudta követni, hogy mit keresett, amelyet tartalmas és gyötrelmes életében nem ért el; és az ilyen kereső bolyongásain lélekben hol, merre vándorolt?

Nyolcvannyolc évet élt anyám utolsó két évében már szobafogságban élt, mert elindult megkeresni azt a házat, amelyben találkozni akart régen meghalt szüleivel és nagyszüleivel. Az elindulásának iránya is jó volt, de a susáni Réz utcában már a régi ház sem állt, amelyben szeretett volna benyitni, hogy megtalálja szeretteit. Amikor Györgytől megkérdeztem, miért nem haza megy, azt válaszolta, hogy „nem vár engem senki”. Pedig Ildikó magányos órái ilyenkor izgalmakkal teltek. Abból, hogy nem várja már senki sem, világossá vált: szavai az egész körülötte égő világra vonatkoztak, amelyből sorjában valamennyien kiszorultunk! Ő már egy jobb létet keresett. Hazát népünknek, ahol ősi kultúránk szabadon szárnyalva megújul és tovább fejlődik, segítők, szeretők törzsek között. Szomorú, hogy ez már csak a legendákban rejtőzve, könnyű árnyakként lebegett tovább...

Kosztá József: „A kosaras leány” (1903)

Különös története van Koszta, számunkra metaforikus étékű festményének. Alkonyodik. A fiatal nő hátán jókora batyut cipelve, hazafelé sétál a mezőn, ahol egész nap dolgozott. A munka és a teher nyomta a vállát, görnyedt alattuk. Hanyatló életünk során hasonló terheket cipeltünk, György az építészet terén, ahol évtizedekig nem engedték kibontakozni, én 1959 és 1995 között a vásárhelyi tanyailágban láttam és próbáltam megörökíteni egy eltűnő, hagyományos parasztvilág életformájának morzsáit. Így hozott össze bennünket a sors, közel harminc éve, és ennek emlékére találkoztunk ismét elődünk, a parasztlány döbentetes képe előtt.

A „Kosaras Leány” című képét a KOGART Galéria, és más, nagy képtárak Koszta József gyűjteményéből összeválogatott festményeit Vásárhelyre hozták. A Tornyai János Múzeum termeiben állították ki, és az emelet nagy termében helyezték el. Itt beszélgettem Eifert János vásárhelyi születésű, világhírű fotóművész barátommal, amikor megérkeztek Csetéék. György botra támaszkodva, rögtön odacsoszogott hozzánk és kérte Jánost, hogy ez előtt a kép előtt készítsen rólunk közös fotót, amelyet később a művész el is küldött:

Koszta festménye a Tornyai János Múzeumban: a 2014. március 30-án megnyílt kiállításon.

*

Kósa Ferenc filmrendezőnek, ha nem is olyan nehéz sorsa volt, mint Csete Györgynek, de szocialista érzelve ellenére, mivel mindig a nép ügyét igyekezett szolgálni, többször tiltották be filmjeit. Valójában „fotósnak” mondta magát, amelyet azzal bizonyított, hogy öt kontinenst bejárva, mindig fényképezett és elhatározta, hogy ezekből gyűjteményes kiállítást rendez Vásárhelyen, az Alföldi Galériában. Őt még akkor ismertem meg, amikor a pesti Múcsarnokban megnyitotta Szalay Ferenc kiállítását, és utána meghívott bennünket a budai villájába.

Kósa egy fontos megbeszélésre, 2014. június 18–19-én ellátogatott Vásárhelyre, és ő is megnézte a Koszta kiállítást. Itt már én kértem, hogy készítsenek rólunk fotót a „Kosaras leány” festmény előtt, hiszen paraszti sorból jött, és az ő vállát is gyakran nyomta, olykor levethetetlennek látszó teher.

*

Évre rá, 2015. december 10-én, Budán, a Várbazárban nyílt meg Koszta újabb, gyűjteményes kiállítása, melyet szintén a KOGART és más képtárak válogatott anyagából mutattak be. Megváltozott fényviszonyok mellett ismét szembe találok Koszta vonzó képével. Azonnal odamentem és feleségem készítette velünk a fotót. Ő, a bennem immár életre

kelt, hűségesen megmaradt, ismeretlen parasztlány állt fejem fölött súlyos terhével, és én alatta, aki mellé már nem volt olyan fölemelő barát, aki odaállt volna...

A terhek közös megosztását ma már kevesen vállalják. Így múlik el, nemcsak a világ, de az élet „dicsősége” is!

*

Meghívó Csetéék utolsó, közös, nagy kiállítására, az Alföldi Galériába

Püski István ekkorra időzítette Ildikó gyönyörűséges életműve összefoglaló kötetének megjelenését:

2015. március 29. Virágvasárnap megnyílt az Alföldi Galériában Csetéék kiállítása

Ildikóval

Györggyel és Ildikóval

Az utolsó kézfogás. Többet nem találkoztunk.

Az utolsó közös kiállítás kézfogása.

Jobbról: Ildikó kötetének kiadója: Püski István.

Ildikó dedikálja kötetét. Mellettem Fekete György.

Püski István és Ildikó

Az utolsó fotók, amelyeket György bátyámról készítettem

*

Néhány részlet a kiváló, közös tárlat anyagából

Kossuth és Petőfi

Zsoltárrészlet búzakaralászokkal

Búzaköteg

Zöld kapros

Szent István intelmei rovásírással, a VIII. XIII. X. részletekből

Az ötödik, nagyterem elrendezése. Itt volt a tárlat főlemelő, megnyitó ünnepsége is

*

Szomorú fotóim készültek 2016. július 18-án Budán, a Farkasréti temetőben

György urna-ravatala előtt a fotójával.

A családnak részvételők hosszú sora

Csete Ildikó, fiaik: Őrs és Zsolt

Finta József

Döbrentei Kornél

Fekete Károly református püspök, Bölcskei Gusztáv református rektor, Finta József építész, Fekete György belső építész, szakíró, Döbrentei Kornél költő, Jankovics Marcel rajzfilmrendező, író, kulturtörténész

György urnáját leeresztik a sírba

A sírhantot elborító koszorúk és virágcsokrok

*

**Csönd és fájdalom.
Átléptél a küszöbön,
de Te vársz reám!**

Hódmezővásárhely, 2016. november 24.

*

*

*